

# L'obra de Miquel Martí i Pol, la tossuderia feta art

MÀRIAM SERRÀ

## Davallo, lent, l'últim tram de l'escala i encara miro al lluny.

Miquel Martí i Pol, «Certes maneres», dins *Els bells camins*

**E**l dia 11 de novembre del 2003 l'anomenat «poeta del poble» ens deixava orfes de nous versos. En un nostre estudi de 1994, *Passejada amb un poeta tossut*, li atorgàvem aquest altre qualificatiu, «tossut», en el qual ell convingué amb un cert orgull. Valgui això de preàmbul per a fer ressaltar com una de les millors qualitats de l'home Miquel la seva sorprenent tossuderia per a transformar, com un gran mag, l'adversitat que marcà la seva vida en belles paraules i en una admirable autoexigència, cosa que el convertí en el poeta Martí i Pol.

El cas de Miquel Martí i Pol, d'origens humils i formació autodidacta, és insòlit: la seva creació poètica, segons afirma Miquel Desclot, quadruplica en extensió la de Maragall, Riba o Foix. (¿No és curiós que un dels mots que sovintegen en l'obra martiniana sigui l'adjectiu *desmesurat*, sempre en un sentit positiu?) I precisament aquí la quantitat va acompanyada de la qualitat, ja que el nostre home no té res a envejar de les plomes més sublimes de la poesia, no tan sols de la catalana sinó de la universal. Alguns han detectat en ell coincidències amb Joan Salvat-Papasseit en la tendresa amb què mira les coses, els orígens humils, la formació autodidacta i la descripció de l'entorn quotidià; amb Miguel Hernández en l'austeritat i la concisió expressiva, el llenguatge sòlid i viu; amb Pablo Neruda pel que fa a l'enumeració d'objectes i persones; amb Bertolt Brecht quant a la responsabilitat política; amb Samuel Beckett en la concepció de l'antiheroi, i amb Ramon Llull en la importància de la paraula, com veiem en el *Llibre dels sis sentits*, escrit entre 1974 i 1975, que podem relacionar amb el tractat lul·lià *Lo sisè seny* (*De sextu sensu*); segons Martí i Pol, el sisè sentit, que complementa els altres cinc, és la paraula, i dedica el poema corresponent a Salvador Espriu amb la citació

«Però hem viscut per salvar-vos els mots». També en l'obra martiniana s'hi pot constatar el realisme històric, com en la de Vicent Andrés Estellés, Josep Maria Llompart, Jordi Sarsanedas o Miquel Bauçà.

Nascut el 19 de març de 1929 en el si d'una família obrera de Roda de Ter, el jove Miquel (atorze anys) entra a treballar a les oficines de l'empresa tèxtil Tecla Sala - La Blava, on sa mare fa de dobladora. Una mica abans ha començat a escriure els primers versos, i els nous companys i situacions seran objecte del poemari que en 1959 prendrà forma en la primera versió de *La fàbrica* (hi haurà la definitiva en 1972). Ara bé, la influència de la postguerra en la vida pública del país fa que aquells intents, que mai no deixaran de ser això, intents i prou, siguin en castella; però al cap d'un parell d'anys el jove s'instal·la definitivament en la seva llengua, com afirma en *¿Què és poesia?* (p. 20): «El canvi de llengua, almenys en el meu cas, era un pas estrictament imprescindible per configurar-me no només com a poeta sinó com a persona. La meua absurda i ridícula diglòssia hauria estat una nosa de mi mateix amb la qual hauria topat sempre.» I llavors li arriba el primer revés: en 1948, a dinou anys, contrau la tuberculosi i ha de fer llit tot un any; però, en comptes d'enfonsar-se per una malaltia tan perillosa en aquell temps, aprofita el descans forçat per a llegir i per a polir el seu propi estil. D'aquella època és el recull que reflecteix la seva crisi religiosa, *Paraules al vent*, guardonat amb el Premi Óssa Menor (actualment Carles Riba) l'any 1953, amb Carles Riba, Josep M. de Sagarra i Joan Teixidor entre els membres del jurat. El llibre és publicat a mitjan 1954 i a partir d'aquest moment hi ha un llarg silenci editorial de més d'una dècada, trencat només per l'edició abans esmentada de *La fàbrica-1959* i del recull *El poble* (1966), malgrat la im-

portància del premi, la constant producció literària del jove poeta o els contactes d'aquest amb Josep M. Castellet, Blai Bonet i Carles Riba; un silenci marcat potser pel mateix retorn de Riba o perquè és l'època d'apogeu d'Espriu i el món intel·lectual considera que no cal arriscar-se amb noves troballes.

Durant aquest temps, Martí i Pol es casa amb Dolores Feixas (1956), té dos fills; treballa vuit hores a la fàbrica i escriu de nit; inicia també una frenètica activitat cultural en favor de la llengua i la cultura catalana amb conferències, cine-fòrums, col·laboracions en revistes, classes de català, traduccions...; fins agafa una guitarra i s'atreveix a compondre cançons (al teatre Romea de Barcelona arriba a fer de teloner de Raimon). Després deixa d'escriure una temporada i es dedica a llegir els clàssics, a suplir el seu dèficit universitari amb cursos i a revisar la seva obra.

Al tombant dels anys setanta reprèn l'escriptura, però la vida li reserva la segona patacada: una esclerosi múltiple comença a minvar-li les facultats físiques; ho reflecteix en *Llibre sense títol* i *Vint-i-set poemes en tres temps*, escrits simultàniament entre 1970 i 1971. A partir d'aquest moment la seva poesia, fins aleshores de caire introspectiu i després social, fa un tomb que delata una clara etapa d'autoanàlisi i adaptació de Martí i Pol a les circumstàncies, en què aquest comença a veure's com «l'altre», «l'home del mirall», termes que perduraran al llarg de la seva obra, potser com a autodefensa i com a afirmació del «jo» no perdut per culpa de les xacres de la malaltia, a la qual posa un nom, Amadeu, per fer-hi front i desmitificar-la: «Li he d'agrair una cosa, a l'Amadeu: que em faci rumiar» (*Joc d'escacs*, p. 323); fins arriba a «celebrar» la irrupció d'aquest «hoste insòlit» al cap de set anys amb «Set poemes d'aniversari», del llibre *Estimada Marta*, una obra que vol reflectir l'adaptació de la sensualitat i la sexualitat a la nova situació personal. Segueix una època de producció i edició, en què Miquel Martí i Pol es converteix en un poeta llegit,

estimat i premiat. Tanmateix, mentre aprèn a conviure amb la idea d'una mort anunciada —«De tant en tant la mort i jo som u [...]» («Metamorfosi I», *Quadern de vacances*)—, haurà d'acceptar-ne una altra, la de la muller, la qual traspasa en 1984, víctima d'un càncer. És el tercer revés que li dona la vida i que de nou, amb la seva tossuderia, converteix en els bells mots de *Llibre d'absències*, obra que ell qualifica, malgrat tot, de cant a la vida i no pas de plany per la mort.

I, com l'ocell fènix, en Miquel reneix de les cendres, s'espolsa i alça el vol dels sentiments amb Montserrat Sans, el seu gran puntal en el futur.

Així els anys vuitanta representen per al poeta un balanç de vida que l'inclinen de nou a la reflexió, i en els noranta entra en una època d'expansió literària i fins d'exclaustració física,

gràcies a l'impuls mediàtic que li proporciona un admirador seu, Lluís Llach, el qual li proposa una col·laboració que desembocarà en una perfecta simbiosi literàrio-musical i donarà peces prou conegudes, en les lletres de les quals el poeta recobra aquella dimensió d'universalitat, de proclamació profètica i d'exaltació patriòtica que s'havia fet palesa en obres com *Crònica de demà o*, sobretot, *L'àmbit de tots els àmbits*. Val a dir que els versos de Miquel Martí i Pol ja havien estat musicats i interpretats, i ho han estat posteriorment, per un gran nombre de cantants i rapsodes dels Països Catalans.

El final del segle culmina amb la celebració de l'Any Martí i Pol (1999), tot un seguit d'actes i homenatges impulsats per l'Associació d'Amics de Miquel Martí i Pol, acabada de crear. I els tres anys escassos de l'inici del nou continuen en la mateixa línia ascendent, amb un llegat important i diferent del poeta al seu públic, *Haikús en temps de guerra*, on els primers versos d'una de les composicions del grup «Haikús i tankas del solitari» sembla presagiar la data de la seva mort: «Ajust, novembre / m'ha segellat els llavis [...]»

Miquel Martí i Pol conrea la poesia per a adults, però ha fet poemes per a infants, com els recollits en *Bon profit!*, i també incursions en la prosa: *Contes de la vila de R.* (un repertori de narracions curtes ampliat posteriorment en *Contes de la vila de R. i altres narra-*

*¿Què és poesia?* (pp. 30, 81). Martí i Pol, però, no ha caigut mai en la trampa de replicar als seus detractors; la seva humilitat ha estat més gran encara que la seva obra: «Mira, jo tinc molts pocs estudis. He llegit força, però sé molt poques coses. Aleshores faig po-

esia del poc que sé, del quotidià, del que visc, del que sento amb tots els sentits; d'això últim, en faig sobretot de poesia», proclama sense embuts en l'entrevista que li fa Ramon Balasch l'any 1994 en *Catalunya barri a barri* núm. 7.

Malgrat aquestes opinions contràries —pocques, val a dir-ho— Martí i Pol ha obtingut el reconeixement de la gent, que en realitat era allò que més agraiïa, i també l'oficial; cal saber que en 1978 refusà un *premio nacional* espanyol, com una prova més de la seva integritat personal i patriòtica.

Per acabar remarca-

rem tres característiques de l'obra martiniana. La primera és el llenguatge, exquisit però entenedor, car ha arribat a tots els públics; un altre gran poeta, Joan Oliver, ho constata en el pròleg de *Quadern de vacances*: «Heus ací un lèxic ric, però mai excèntric ni revés.» La segona és el rerefons del missatge que l'autor proposa subtilment com un joc d'endevinalles, com ara la utilització de nombres senars, pels quals sent predilecció, en títols i en reculls de poemes o el recurs de la cursiva en la totalitat d'alguns poemes per a diferenciar dos estils o estats d'ànim diferents dins un mateix volum (fixeu-vos-hi!: és interessant). La tercera és l'estreta relació que manté en forma de diàleg amb el lector, com si el tingués sempre al davant; una relació que serveix de colofó d'aquest escrit amb «Quasi autoretrat», de *Crònica de demà*, amb l'ànim de suscitar l'interès per l'obra d'un dels millors poetes de tots els temps, que ha contribuït a dignificar la llengua catalana en els nostres dies: «No tinguis por de penetrar el secret / d'aquest tendríssim jo que tens als dits. / Confon-te amb mi com jo em confonc amb tu.»←



Màriam Serrà amb M. Martí Pol i Montserrat Sans a Arinsal, en la XII GALEUZCA (1996).

*cions*, *Joc d'escacs* (que aplega dos llibres de memòries *Obertura catalana* i *Defensa siciliana*), *¿Què és poesia?* (un recull de quatre conferències escrites entre 1987 i 1999), etc., obres imprescindibles, especialment aquestes dues últimes, per a qui vulgui aprofundir més en la seva trajectòria. D'altra banda, ha estat traduït a diversos idiomes.

Ara bé, alguns crítics literaris i companys d'ofici del poeta —potser creient-se superiors per l'aval d'una carrera universitària— l'han titllat d'oportunista, carrincló i repetitiu, i han qüestionat la seva popularitat en cas de no haver patit l'esclerosi. És cert que molts de nosaltres ens hem preguntat com hauria estat la poesia de Martí i Pol sense l'ingrat company; fins ell s'ho ha demanat: «La meua resposta ha estat sempre que no ho sé, però que suposo que ben bé no. [...] Crec, sincerament, que una resposta contundent, a més de ser grotesca, entraria de ple dins el camp de la ciència-ficció, [...] sempre he contestat que creia que, en el cas de no haver estat malalt, el to substancial dels meus poemes no hauria variat, encara que és possible que no hagués insistit tant a tractar certs temes [...]», diu en